

Котюк Л.А.

ОНТОМОРФОГЕНЕЗ *SATUREJA HORTENSIS* L. (LAMIACEAE) ЗА ІНТРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир
e-mail: kotyuk-la@ukr.net

Чабер садовий (*Satureja hortensis* L.) – цінна пряно-ароматична, ефіроолійна й лікарська рослина, що належить до родини губоцвіті (Lamiaceae Lindl.). У зв'язку з відсутністю відомостей щодо адаптивних властивостей *S. hortensis* при введенні у культуру в умовах Полісся України метою наших досліджень було вивчення онтоморфогенетичних особливостей рослин.

В умовах інтродукції під час онтоморфогенезу *S. hortensis* виділено чотири вікові періоди: латентний, прегенеративний (віргінійський), генеративний, постгенеративний (сенільний) та шість вікових станів: проростки, ювенільний, іматурний, молодий генеративний, дорослий генеративний, старий генеративний.

Латентний період розпочинався з моменту дозрівання насіння і тривав до моменту його проростання. Плід чаберу – ценобій, у якому формуються 4 яйцевидно-тригранні ереми коричневого забарвлення. Маса 1000 штук насінин становила в середньому 0,424 г. Енергія проростання насіння *S. hortensis* через 6 місяців після збирання урожаю становила 84,5 %, а лабораторна схожість – відповідно 94,8 % й істотно не змінювались упродовж п'яти років зберігання. Прегенеративний (віргінійський) період починався з моменту появи сходів і завершувався формуванням генеративних пагонів. *Проростки (р)*. Відмічено надземний тип проростання насіння чаберу. Спочатку з'являвся корінець, згодом на поверхню ґрунту виносились два округлих сім'ядольних листки. *Ювенільні рослини (j)*. Через 5–20 діб від моменту появи сім'ядолей формувалась перша пара справжніх листків. Перші листки сіянця видовжено-яйцеподібної форми, цілокраї, розміщені супротивно. При формуванні 4–5 пар справжніх листків закладались бічні пагони другого порядку. *Іматурні рослини (im)* мали ознаки перехідного стану від ювенільних до дорослих. У сіянців чаберу садового спостерігали подальші морфологічні зміни підземних і надземних органів. Розвиток кореня супроводжувався припиненням росту головного кореня і формуванням великої кількості бічних корінців,

на пагонах другого порядку спостерігали формування пагонів третього і наступних порядків. Особливо помітна зміна форми листових пластинок – від широко-ланцетної до лінійно-ланцетної. *Вірегінільні рослини (v)* характеризувались інтенсивним ростом бічних пагонів другого і третього порядків. У структурі особин переважали ознаки дорослих рослин. Генеративний період (*g*). В умовах інтродукції за тривалістю генеративний період у особин *S. hortensis* значно перевищував прегенеративний. *Молоді генеративні рослини (g₁)* характеризувались подальшим ростом кореневої системи, бічних пагонів, збільшенням кількості листків. Рослини вступали у фазу бутонізації. *Дорослі генеративні особини (g₂)* характерні для фази цвітіння, а плодоутворення і дозрівання насіння – для *старого генеративного стану (g₂)*. Фазу бутонізації спостерігали з останньої декади липня, цвітіння – з останньої декади серпня до жовтня, плодоношення – у вересні-жовтні. Постгенеративний (сенільний) період супроводжувався відмиранням і втратою листків, а згодом – надземних і підземних органів, формування генеративних органів не спостерігали.

Таким чином, рослини *S. hortensis* упродовж вегетаційного періоду повністю проходять весь цикл розвитку, формують вегетативні, репродуктивні органи і життєздатне насіння, що є свідченням достатнього ступеня адаптації виду до умов регіону, успішності його інтродукції.